
LEGISLATIVE ASPECTS OF PROSTITUTION COUNTERACT

Venelin Terziev

Full Member of the Russian Academy of Natural History,
Professor, Eng., D.Sc. (National Security), D.Sc. (Economics), D.Sc. (Social Activities), Ph.D.,
Russian Academy of Natural History, Moscow, Russia
Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria
University of Rousse, Rousse, Bulgaria, terziev@skmat.com

Hristo Bonev

Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo, Bulgaria, hribon1@abv.bg

Abstract: The aim of the article is to establish a strategic orientation of the legislative initiatives towards the factors of prostitution. These criteria are accepted as a basis for assessing prostitution and its role in ensuring the citizens security in the country. This implies a complex nature of a policy that should include both social, educational, economic, retributive and administrative measures that create an incentive for alternative prostitution and discourage prostitution consumption. Creating effective and consistent legislative initiatives subjected to a sustainable legislative concept. Assessment of legal regimes to counteract prostitution in other European countries in order to support the policy of Bulgarian institutions to establish legislative approaches to the prostitution concept.

Keywords: prostitution, model, management, national security.

ЗАКОНОДАТЕЛНИТЕ АСПЕКТИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ПРОСТИТУЦИЯТА

Венелин Терзиев

действителен член на Руската академия по естествознание, професор,
доктор на икономическите науки, доктор на военните науки, доктор на науките Социални
дейности, Русенски университет „Ангел Кънчев”, Русе, България
Национален военен университет „Васил Левски”, Велико Търново, България
Руска академия по естествознание, Москва, Русия, terziev@skmat.com

Христо Бонев

Национален военен университет „Васил Левски“ - Велико Търново, България, hribon1@abv.bg

Резюме: В статията си поставяме за цел да установим стратегическа насоченост на законодателните инициативи към факторите на проституцията. Тези критерии се приемат кат база за оценка на проституцията и нейната роля при гарантиране сигурността на гражданите в страната. Това предполага комплексен характер за провеждане на политика, която следва да включва едновременно социални, образователни, икономически, наказателно-правни и административни мерки, създаващи за проституиращите лица стимул за алтернативна реализация и демотивиращи потреблението. Създаването на ефективни и последователни законодателни инициативи подчинени на устойчива законодателна концепция. Оценка на правни режими за противодействие на проституцията в други европейски страни с цел подпомагане политиката на българските институции по установяване на законодателни подходи по отношение понятието за проституция.

Ключови думи: проституция, модел, управление, национална сигурност.

ВЪВЕДЕНИЕ

Дълго време проститутките и проституцията са били забулени от митове и тайнственост. Те не са били открито коментирани до онзи момент, в който за тях не е могло повече да се мълчи. Представата за проституцията се формирала от могъщата фантазия за сексуална наслада, достъпна чрез неформална уговорка за отплата. Тя е особеност на общества, упражняващи „нормативен принцип за регулиране на достъпа и разпределението на блага, осъзнати като ограничени, а някои от тези и свързани с интимността като забранени. Поради това тя поставя нормативно значими въпроси още пред най-ранните закони. Най-старият известен закон – Кодексът на Хамураби от XVIII век пр.Хр., урежда индивидуалното право на собственост на проституиращата жена върху придобитото, включващо и права за свободно разпореждане. За

сравнение, такива права жената няма върху имущество, предназначено от нейния баща за нейна зестра, ако той почине, преди тя да сключи брак. В този случай зестрата се управлява от наследника на бащата по мъжка линия.

ЗАКОНОДАТЕЛНИТЕ АСПЕКТИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ПРОСТИТУЦИЯТА [1-6]

В изследването си поставяме за цел да установим съдържанието и да оценим ефективността на законодателните режими за противодействие на проституцията, прилагани в седемнадесет европейски държави: Великобритания, Германия, Дания, Естония, Исландия, Италия, Латвия, Нидерландия, Норвегия, Полша, Румъния, Словения, Унгария, Финландия, Франция, Чехия и Швеция. Елементи от правните режими на Австрия, Гърция, Испания, Ирландия и др. са ползвани при общия анализ. Избрахме тези държави съгласно критериите за демократично и правово устройство, преобладаващата им принадлежност към континенталното право, разнообразието на формите на проституция, разнообразието на законодателните и политически подходи към нея и богатството на историческия опит. Изследователският подход, към който се придържахме, включва сравнителноправен и исторически анализ, правносоциологическа оценка на действието на закона, преглед на политическия произход на законодателните възгледи и др. Резултатите от изследването са предназначени да подпомогнат политиката на българските институции по законодателно и административно противодействие на проституцията. Два са установените законодателни подходи в изследваните държави по отношение на понятието за проституция.

При първия подход понятието се използва, но не се дефинира (Германия, Естония, Нидерландия, Полша, Словения), неговото съдържание е изяснено в правната доктрина или съдебната практика (Германия, Нидерландия, Полша), с други думи, правната система възприема гражданското му значение при прилагане на закона.

При втория подход понятието се използва при изричното му определение от закона. Нормативните начини са два, според първия - типичен за по-новото законодателство, определението е изведено в отделна пояснителна разпоредба. Според него заглавието на разпоредбата включва понятието за проституция, а самата разпоредба съдържа разгърнат синонимно-тълкувателен израз (Дания, Италия, Унгария).

В зависимост от възгледа на законодателя за явлението законовите дефиниции са два вида – прагматично-описателно (във Великобритания, Дания, Исландия, Италия, Латвия, Норвегия, Румъния, Франция, Чехия, Швеция и нравствено-нормативно (допълващо законово определение в Дания и Румъния), а в Унгария е от смесен тип. Прагматично-описателното определение включва два главни елемента: предоставяне на сексуални услуги на едно или повече лица (1) и получаване на заплащане от проституиращия или трети лица във връзка с него (2). Нравствено-нормативната дефиниция се опира на окачествяването на проституцията като престъпление срещу морала (добрите нрави, противопоставени на полова разпуснатост, разврат).

Онези от концепциите, които гравитират около исторически традиционното разбиране за проституцията като морален въпрос и предпочитат еволюционни промени в законодателството, се определят като консервативни. Те мотивират създаването на нравствено нормативни определения. В тях законът клони към нравственото оценяване на проституцията като акт на полова разпуснатост при явен законодателен стремеж определението да е солидарно с общественото мнение. Подходът се предпочита в държави, в които остротата на общественото противопоставяне относно регулацията на проституцията би застрашила ефективността на по-радикален закон. Прагматично-описателните определения са продукт на по-революционните закони, които са ориентирани към по-рязка и радикална промяна на режима на проституцията. Те са съсредоточени върху характера на дейността и користната мотивация и обективират амбицията на законодателя да предизвика коренна промяна в обществените разбираня за явлението, ако такава не е изградена в периода преди законовата промяна (Швеция).

В държави, които възприемат елементи от радикалния законодателен подход, но по принцип следват консервативни възгледи или чието законодателство е радикално нетърпимо към проституцията, двата подхода са смесени. При първите между новосъздадените и заварените разпоредби съществува езиково разминаване, което отразява започнала промяна във възгледа на законодателя за явлението (Дания, Унгария). При вторите проституцията е дефинирана прагматично, но е изрично криминализирана като престъпление против морала (само в Румъния). В законодателството на някои държави се съдържат и определения на допълнителни (акцесорни) понятия, използвани от или свързани с дефиницията за проституция, чието предназначение е да подпомогне разграничението на явлението от сходни до него форми на интимно общуване. Най-многобройни са тези определения във Великобритания поради казуистичния характер на нормативния подход: „Действието е сексуално, ако всеки разумен човек би приел, че независимо от обстоятелствата и целите на децда, то има сексуален характер или поради естеството си то

може да бъде сексуално или не и сексуален характер му придават обстоятелствата и/или целите на дееца”. Що се касае до понятието за публичен дом, въпреки че в изследваните закони се използва, то не е определено. Възприетите пояснителни признаци са извънредно оскъдни, извличат се чрез тълкуване, а в Дания, Румъния, Словения, Унгария и Чехия напълно липсват. Разпоредбите, които в някаква степен поясняват понятието, го изграждат като съвкупност от белези, от които само „помещение”/”място” е универсално възприет. Той е единствен признак в Естония, Исландия и Латвия и води до разтваряне на понятието за публичен дом в общото разбиране за място за проституиране, което включва и случайно използвани за целта места. Законите, които акцентират върху съдържанието на дейността, споделят представа за регулярност на осъществяването ѝ, изразена в понятията „практикуване”, „използване”, „предлагане”. Само в Германия публичният дом е изрично свързан с търговски начин на функциониране. Този признак е самостоятелен и го отличава от всички останали помещения, в които се предлага проституция. Стремещт за обхващане на разнообразните форми, в които явлението може да се прояви, е причина понятието за публичния дом в изследваните държави и особено в тези от тях, които не узаконяват проституцията, да не бъде дефинирано конкретно.

Въпросът, върху кого лежи отговорността (и контролът) за съществуването на проституцията – върху проституиращия, върху потребителя или върху държавата, е централен в законодателната политика. Тя, проституцията, има отношение към мерките, чрез които държавата разпределя правата, социалните отговорности и житейските възможности между представителите на двата пола. Различният отговор води до политическо интерпретиране на проституцията като риск (заплаха), като реализирана вреда или като социална несправедливост и до различна степен на въвличане на проституиращите като заинтересована страна в процеса на вземане на решения. Като риск проституцията се разпознава преди всичко в сферата на здравеопазването, а като вреда – в контекста на опазването на обществения ред. Отношението ѝ към социалната справедливост и равнопоставеност на половете се интерпретира главно във връзка със значимостта ѝ за наказателното законодателство. То се възприема толкова по-изразено като приоритетен инструмент за ограничаването ѝ, колкото по-крайна и устойчива е позицията на законодателя по нравствените аспекти на проституцията.

Наказателноправната политика търси отговор на въпроса, дали проституцията сама по себе си е престъпление на проституиращия, или последица от упражнено върху него неправомерно въздействие. Оттук следват въпросите, дали обслужващите я дейности по сводничество, експлоатация, контрол и пр. са престъпления без пострадали, или форми на тежко нарушаване на правата на човека и ако е вярно второто, то каква е обществената опасност на потреблението на платени сексуални услуги. Разнообразните възгледи за проституцията могат да се обобщат в две основни групи според това, дали акцентират върху нейните последици, или върху характера на самата дейност. Те достигат до противоположни възгледи за необходимата законодателна реакция на държавата.

Върху моралното отражение на проституцията върху обществото и въвличените лица и включва две течения се концентрира първата група. Според първото проституцията е вид безнравственост на проституиращото лице, а според второто – на потребителя, подкрепен от безразличното общество. Първото течение се обективира в прохибиционистични политики, каквито се срещат все по-рядко и които преследват предлагането (Румъния) или едновременно предлагането и потреблението на проституция (Ирландия). Обусловеното от тях законодателство изхожда не от грижа за проституиращите, а от разбиране, че явлението вреди на обществения ред, поради което не са предназначени да предотвратяват проституцията, нито да подкрепят излизането на проституиращите от нея. Дори напротив, последните рядко получават достъп до услуги, които биха ги улеснили в това. Въпреки че изглеждат неутрални от гледище на пола, по своите ефекти те са репресивни към жертвите, обикновено жени, и относително толерантни към потребителите, спрямо които обикновено не влизат ефективно в сила. Този възглед се споделя от крайно десните политически партии и все по-слабо влияе върху законодателната политика на европейските държави.

Условно определяно като структуралистко, второто течение интерпретира проституцията като форма на поробване, която има за цел да подчини жертвите си на жестоко отношение извън човешките измерения. То изхожда от радикалния и левия феминизъм, според който проституцията е експлоатация на жената от социално привилегирован мъж, и от марксизма, според който тя е класова експлоатация на жените пролетарии от буржоазния мъж с упадъчен капиталистически морал. То обуславя отношение към проституцията едновременно като престъпление и нарушение на обществения ред, отговорността за което се носи главно от клиента. Съгласието на проституиращия винаги е недействително, поради което структуралисткото течение отхвърля възможността за доброволна проституция. В съвременното

законодателство възгледът е обективиран относно трафика на хора, което изгражда разбиране за проституцията като форма на престъпна експлоатация. Същият е в основата на класическия аболиционистки модел и достига до политическо искане за криминализиране на потреблението. Той по принцип ориентира законодателството според потребностите на проституиращите и създава стимули за тях да напуснат занаятието. Днес върху него са изградени всички леви и левоцентристки, и някои десноцентристки политики спрямо проституцията, които оформят действащите правни режими във Великобритания, Германия, Дания, Италия, Нидерландия, Норвегия, Франция, Швеция и др.

Втората група възгледи, известни и като индивидуалистки подход, се разграничават от моралната страна на проституцията и я разглеждат като вид доброволна трудова дейност, част от свободната стопанска инициатива на гражданите и легитимен сектор на пазарната икономика. Те се поддържат от либералното и екзистенциалисткото феминистко движение и са характерни за съвременните десни и някои либерални политики спрямо проституцията. Те защитават доброволната проституция на пълнолетно лице като проява на свободата на личността да се изразява, да избира поведение и да се разпорежда с тялото си, която подлежи на защита със средствата на трудово-осигурителното право, здравеопазването и др.

Само недоброволната и детската проституция, които следва да се наказват в рамките на наказателното право и законодателството относно трафика на хора, представляват нарушение на правата на човека. Този подход интерпретира проституцията не като проява на неравенство на половете, а като източник на стигма, ако бъде преследвана. Поради това представителите му виждат узаконяването на проституцията като средство за преодоляване на нейните незаконни и експлоатационни аспекти и укрепване на социалния статус на проституиращите. Оттук и политическите искания за декриминализация и узаконяване на проституцията, които са в основата на регламентаристкия модел и се включват в някои версии на аболиционизма. Проявата на описаните възгледи в реални законодателни политики зависи от структурата и интензивността на обществената подкрепа, позициите на вносителя в държавното управление, приоритетността на проблема в общата държавна политика и историческите традиции на държавата в разрешаването му.

Опитът на изследваните държави разкрива зависимост между тези фактори. Швеция и Дания са представителни за две крайни политики. Шведското законодателство третира проституцията като нарушение на правата на човека в контекста на равенството на половете, а датското – като социален въпрос. През 1999 г. Дания става първата държава в съвременна Европа, която политически признава проституцията като вид трудова дейност и една от последните, които я декриминализират, при това частично (тя е престъпление, когато е единствен източник на доходи). През същата година Швеция става първата държава в Европа, която криминализира целия пазар на сексуални услуги, като насочва наказателно преследване срещу потреблението. В Дания липсва надеждно наблюдение на проституцията, но няма данни да намалява, докато Швеция провежда подробен мониторинг и установява драстично свиване на сектора след влизане в сила на режима. В Швеция общият брой проституиращи е около 500 при пренебрежимо малък дял на чуждестранните граждани. В Дания, чието население е наполовина на шведското, общият брой проституиращи е около 7800, половината от тях жертви на трафик. Устойчивата приоритетност на проституцията в общата политика на държавата е водещ фактор, който в голяма степен гарантира реализация и ефективност на законодателните инициативи в материята.

Приоритетността зависи не само от твърдостта на субективните убеждения на управляващото мнозинство и приемствеността между правителствата, но и от солидарността на феминистките организации и равнището на представителност на жените в управлението (Швеция, Исландия). Силният и единен феминизъм изглежда решаващ, тъй като няма успешна инициатива, проведена въпреки опозицията на феминистите, а най-успешните се ползват с подкрепата им. Участието на жените в управлението е фактор, относим към обществените практики за равенство на половете, който по необходимост предполага обществена подкрепа за политики в защита на правата на жените. Единното обществено мнение също оказва мощно влияние върху характера на законовите промени. Законодателят се съобразява с него както при формулиране на разпоредбите и мотивиране на инициативите си, но и при преценка на тяхната радикалност. Разделеното или неинформирано обществено мнение не просто прави трудно предсказуема реакцията му спрямо закона, която е материята на проституцията и е от водещо значение за ефективността на правоприлагането, но оказва косвен натиск за консервативност на законодателния подход. По принцип държавната политика спрямо проституцията рядко и за кратко има характер на политически приоритет за правителствата на изследваните държави. Това може да се обясни частично с ниската представеност в управлението на жените, които са най-сериозно засегнати от явлението. Някои критици на постиндустриалните демокрации привеждат аргументи за съмнителна представителност на самия проблем

за проституцията, който се заявява и третира в много голяма степен като частен, а не общ за обществата и поради това механизмите на демокрацията го изтласкват. Критично струпуване на благоприятни фактори се наблюдава в Швеция (1999 г.) и Исландия (2007–2009 г.), а критичен продължителен недостиг – в Чешката Република и Полша и в голяма степен в Унгария и Естония. Анализът показва, че в първия случай политиката се проявява в прецизно, концептуално ясно и радикално законодателство, решително политически отстоявано от вносителите, а във втория – в еволюционни постъпателни инициативи под натиска на конюнктурни събития (обичайно скандални разкрития на организирана детска проституция), които водят до зле формулирано, вътрешно несъгласувано и концептуално хаотично законодателство и проблемна съдебна практика. Във вторите държави дебатът относно проституцията води на равнище модели, а не разпоредби и ефекти, поради което има привидно радикален характер, прикриващ зад абстрактно обсъждане на чуждестранни модели вътрешнополитически идеен дефицит и непознаване на явлението.

По начало историческата традиция обуславя устойчива законодателна рамка (Великобритания, Франция), но създава предпоставки за адаптацията ѝ към националните особености на явлението проституция. Поради това някои от най-успешните режими се прилагат в държави с многогодишен опит с един модел или еволюционен преход от един модел към друг. Към 2000 г. пазарът на проституция се променя под натиска на трафика на хора с цел сексуална експлоатация. Последният получава международна политическа интерпретация с Конвенцията на ООН за транснационалната организирана престъпност и Протокола за трафика на хора към нея. Тези процеси са самостоятелен фактор за сближаване на законодателствата в областта на проституцията, чието действие е особено видимо сред скандинавските и балтийските държави след 2002 г. Зад законодателните инициативи прозира универсално възприемане на възгледа за проституцията като форма на робски тип експлоатация и зловещо нарушение на правата на човека. Това законодателство обективира съвременната агресивна политика срещу проституцията. Нейната либерална алтернатива е узаконяване на доброволното предлагане на сексуални услуги. В резултат на комплексното въздействие на описаните фактори и разнообразието на възгледи, съвременните политики се отклоняват от чистите модели на класическия аболиционизъм, прохибиционизъм и регламентаризъм, а изследваните законодателства представляват национални интерпретации в рамките на смесени правни режими. Три са утвърдените се правни модели за ограничаване на проституцията:

- прохибиционизъм;
- аболиционизъм;
- регламентаризъм.

Те подлежат на следното групиране:

- В зависимост от допустимостта на проституирането. То може да бъде изцяло забранено чрез криминализиране на предлагането, потреблението или и двете (прохибиционизъм), или частично разрешено (аболиционизъм и регламентаризъм). Никъде проституцията не е изцяло легална, тъй като всички държави забраняват насилствената и детската проституция. Секторът на доброволната проституция може да изрично регулиран от административните закони и да функционира като част от законната икономика (регламентаризъм) или да е изцяло лишен от регулация и изолиран в сивите, слабо видими зони на икономиката (аболиционизъм);

- В зависимост от визията за проституиращото лице. То може да бъде третирано като жертва (аболиционизъм) или като носител на социално зло. Във втория случай към него се насочват задължения за задължителна регистрация, медицински прегледи, ограничения на предлагането по време, място и начин и др. в рамките на разрешителен режим за проституиране (регламентаризъм) или предлаганите от лицето услуги са изцяло забранени (прохибиционизъм).

Законодателят адресира три групи субекти при изграждане на нормативния модел, една от които обикновено е приоритетна. Забраните, насочени към нея, са критерий за разпознаване на политическите цели на закона. Адресат на императивни разпоредби, формулиращи наказателни забрани или задължителни административни изисквания, е проституиращото лице в първата група. Характерът и формулировката на забраните определят отношението към тези лица. Групата на потребителя е адресат само на наказателни забрани само в системи, които изрично криминализират приемането на сексуални услуги срещу облага независимо от обстоятелствата (Швеция, Исландия) или при определени обстоятелства, каквито са ниската възраст на проституиращото лице или липсата на съгласието му (Великобритания). Законодателствата, ориентирани към тази група, са най-малко, най-късни и обикновено не съдържат забрани към проституиращото лице. В този смисъл те са закони от ново поколение, донякъде алтернативни в подхода си спрямо законите, адресирани срещу проституиращите;

Групата на третите лица е винаги адресат на забрани, свързани с управлението, организирането, подпомагането, поддържането, експлоатирането или контролирането на проституцията (Дания например адресира забрани само към тази група). Най-често те се отнасят до сводничеството, държането и управлението на публични домове и пасивната експлоатация (получаване на доходи за издръжка от проституцията на друго). Тази регулация е относително еднаква за трите модела, поради което не може да служи за самостоятелен критерий за разграничението им. Водещо значение при нормативното изграждане на режима има наказателното законодателство, тъй като забраните са преди всичко наказателни и във всички модели такива забрани се използват. Наказателните кодекси ограждат територията на абсолютно забранените форми на проституция и свързани с нея дейности. Колкото по-всеобхватни за забраните, толкова повече моделът се доближава до прохибиционизма или аболиционизма с криминализиране на потреблението. Наказателноправният режим регулира пазара на проституцията по негативен начин, без отношение към процесите в незабранените му сектори, ако има такива. Поради това моделите на аболиционизма и прохибиционизма се изчерпват с наказателноправната регулация. Регламентаристките режими добавят втори пласт, представен от подзаконовни нормативни актове на администрацията или органите на местно самоуправление, които съдържат позитивната уредба на проституцията.

Прохибиционизмът (забранителен режим) преследва като престъпление проституцията във всичките ѝ форми и проявления, както и всички свързани с нея дейности. Той се заражда в европейските държави в Късното средновековие и Реформацията от съчетанието на суровата протестантска полова етика и повсеместните епидемии от сифилис и други полово предавани болести в края на XV век. Тогава градовете масово затварят публичните домове и криминализират предлагането на проституция. След Втората световна война за кратко моделът е възприет от Италия, Испания и Франция, а в Исландия действа до 2007 г. Европейската практика го изоставя, тъй като той не само не се оказва годин ефективно да ограничи проституцията, но и косвено подкрепя нейните експлоатационни и насилствени аспекти. Той поддържа извънредно ниска разкриваемост на престъпните ѝ аспекти, тъй като преследва наказателно всички въвлечени страни. Днес прохибиционизмът е типичен за САЩ (с изключение на части на щата Невада) и вече не се прилага в Европа в чист вид с изключение единствено на Румъния.

Регламентаристкият режим (изрично разрешителен), известен още като легалистки, регулационен и неутрален, е характерен със стремеж за пълно интегриране на проституцията в законово регулираните сфери и опити за третирането ѝ като всяка друга правно регламентирана дейност. Тя се контролира чрез законодателство, което я разрешава при определени законоустановени условия и я разглежда като социално явление, част от обществения порядък, върху което държавата упражнява контрол чрез полицията, системата на здравеопазване и свои местни власти. Режимът израства през XX век от разбирането за проституцията като вид трудова дейност, практикувана в рамките на реалния сектор, и е типичен за Австрия, Германия, Гърция, Латвия, Нидерландия, Турция, Швейцария.

Класически показатели за действието на този режим са специални нормативни режими за контрол върху проституцията, включително лицензиране на публични домове, задължително полицейско регистриране на проституиращите и задължителни медицински прегледи, както и криминализиране на препятстването на проституиращо лице да напусне занятието. Нарушаването на законоустановените режими се наказва като престъпление. Така се създава рязка граница между законен и криминален пазар, на която се разчита да въздържа явлението в социално допустимите рамки. В същото време се ограничават и редица аспекти на личната свобода и достойнство на проституиращите (напр. правото на придвижване, правото на избор на здравни услуги и поверителност на информацията за здравния статус и др.), засилващи социалната стигма.

Неорегламентаристки режим, който оттегля нравствената санкция от проституиращите, като изоставя репресивните мерки срещу тях, основани на представата за моралната им отговорност за съществуването на явлението, се обособява в края на XX век. Така например, модерното законодателство на Нидерландия не преследва препятстването на проституиращо лице да напусне професията, а законодателните мотиви гравитират около стремеж за овладяване на свързаната с проституцията престъпност и преодоляване на експлоатационните аспекти чрез предоставяне на трудовоправна и осигурителна защита на проституиращите.

Основната цел на регламентаризма, независимо от тази вътрешна диференциация, е запазване на обществения ред и потискане на отрицателните страни на проституцията (експлоатация, престъпност) в качеството им на нарушения на установения правопорядък, а не толкова на права на човека. Този режим отдава слабо значение на статута на проституиращите и не проявява значима чувствителност към положението им на жертви, нуждаещи се от специални режими за подкрепа и реинтеграция. Поради това

класическата му версия включва, поне формално, задължителни редовни медицински прегледи на проституиращото лице, обвързани с лицензионен режим и наказателни санкции при неизпълнение.

Въпреки това регламентаризмът, и особено неорегламентаризмът, е слабо ефективен в тази посока, тъй като тези мерки универсално се приемат за дискриминационни и за проява на убеждението, че проституиращите са носител и разпространител на социално зло. Регламентаризмът никъде не постига дестигматизация и интегриране на проституиращите лица в обществото. Навсякъде той стимулира разрастването и видимостта на явлениято, но не променя отрицателното отношение на обществото към него и това най-отчетливо се проявява в полицейските практики на прочистване на улиците дори чрез грубо заобикаляне на закона (арести под предлог нарушаване на обществения ред).

При този модел структурата на проституцията включва голямо разнообразие, вкл. витринна, ескортна, клубна и пр. Дълбочинни изследвания на регулационистките режими показват, че те не само усилват експлоатационните и насилствени страни на проституцията, но и придават нормалност на вредите, които проституиращите понсят като неизбежна последица от проституирането. По-голям дял и по-голям абсолютен брой сексуално експлоатирани жени осезаемо оповестяват легалистките държави (Нидерландия, Германия). След въвеждането на режима те съобщават за рязък скок на проституцията, нарастване на ангажираността на организираната престъпност с този пазар (главно чрез трафик на хора), увеличаване на случаите на детска проституция и сексуално насилие над деца. Тези държави заемат първите места по брой проституиращи, трафикирани от чужбина в техните икономики. Такива са 80 процента от жените, проституиращи в публичните домове на Нидерландия. За Дания, която разрешава потреблението, този дял е 50 процента. Политиките за ограничаване на проституцията са фактор при липсата на реакция срещу трафика на хора.

Излизането на проституиращите от занятието, въпреки че винаги се включват програми в тази посока не се подпомага и от регламентаризма. Близко 79 процента от проституиращите в Нидерландия заявяват желание да прекратят проституцията, но за това липсват условия. Изглежда, че тези режими реално облагодетелстват единствено интересите на потребителите и експлоатиращите, включително като автоматично легализират доходите от проституцията на друго. В тези юрисдикции идентифицирането на жертвата на трафик на хора с цел сексуална експлоатация и поробване е извънредно затруднено.

Нагласите на Средновековието пораждат аболиционизма (мълчаливо разрешителния режим). Тогава се установява укорителна търпимост към проституцията като към обществено зло, което позволява енергията на порока да бъде консумирана по относително по-приемлив начин в сравнение с по-големите злини на сексуалното насилие и половите извращения. В края на периода властите в Европа подчертано се стремят да изтласкат проституцията от сферата си на нормативна компетентност чрез постановления, забраняващи практикуването ѝ в териториалната им юрисдикция – извън градските стени или границите на съответното владение. Тъй като тези ограничения не успяват да ограничат нахлуването ѝ в градовете (тя е предимно градско явление), градските власти във Франция и Германия започват да я ограждат в определени непрестижни гранични зони (улици и квартали), като я преследват, главно полицейски и административно, само при излизане от тях.

И до ден днешен аболиционисткият режим излъчва послания на мълчалива неприязън към проституцията. Той я лишава от регулация, без да я забранява изрично, когато е доброволна, индивидуална и се извършва от пълнолетно лице. Така той се стреми да я изолира в сива зона на полузаконност и полувидимост за обществото, в която държавата трудно упражнява ефективен контрол. Забранени са всички свързани дейности, сред които сводничество, сутенорство, държане на публичен дом, експлоатационни и контролиращи дейности и пр. (Чешка Република, Естония, Полша, Словакия, Словения, Испания, Швеция, Норвегия, Исландия, Великобритания). Поради това съществува известно разногласие дали аболиционизмът е насочен срещу проституцията или срещу регулирането ѝ.

През 1946 г. във Франция възниква класическият аболиционизъм. Първоначално той се основава на нравствено отхвърляне на проституцията. За него е типично ангажирането на моралната отговорност на проституиращата жена за девиантността на нейната сексуалност, наследено от традиционния патриархален манталитет, характерен с агресивна нетърпимост към прояви, схващани като порочни. Тази позиция мотивира забраната дори за безкористно подпомагане на проституирането на друго и за получаване на издръжка от доходите от проституцията на друго (Италия, Франция). Франция все още преследва активното предлагане на платени сексуални услуги, което е ясен израз на прехвърляне на моралната отговорност за съществуването на явлениято върху проституиращото лице.

Моделът на аболиционизма третира проституцията като форма на експлоатация и насилие, които налагат държавна реакция за защита на жертвите и преориентират нравствената санкция към клиента. Такава е

позицията му и в съвременната му интерпретация, включваща декриминализационен аболиционизъм (Дания) и аболиционизъм с криминализиране на потреблението или ограничен аболиционизъм (Швеция, Норвегия, Исландия, Великобритания). Негативната морална оценка личи и в забраните за пасивна експлоатация на проституцията на друго, включваща криминализиране на получаването на доходи за издръжка от лице, което проституира.

Тези режими, насочени не толкова към заличаване на експлоатационните аспекти на проституцията, колкото към нравствено санкциониране на тази форма на „паразитизъм” на трети лица, проблематизират съжителството на проституиращото лице в общо домакинство с трудово пасивни лица, които нямат собствени доходи, каквито са например пълнолетните му деца, безработен съпруг и др. Декриминализационните режими разрешават доброволната индивидуална проституция на пълнолетно лице, която третира като вид полово общуване по взаимно съгласие, и забраняват всички други нейни проявления (насилствена, детска, организирана проституция). Те се различават от регламентаризма по акцента си върху защитата на правата на проституиращите и стремежа да отстранят социалното изключване, което ги прави уязвими към експлоатация и затруднява излизането им от занятието. Аболиционистките режими ефективно изтласкват проституцията от улиците и публичните домове към интернет пространството и закрити помещения и видоизменя методите за набиране на клиенти. Версиите на ограничения аболиционизъм се считат за най-успешните режими за ограничаване на проституцията и свързаните с нея престъпления в момента в Европа.

С течение на времето прохибиционизмът постепенно, но сигурно се оттегля от Европа, като оставя политическият дебат да се води с аргументите на аболиционизма и регламентаризма и постепенно да произвежда режими, съчетаващи елементи от двата модела. Анализът на законодателните инициативи в изследваните държави потвърждава, че последните два модела днес се разглеждат като алтернативни. През последното десетилетие на миналия век законодателствата разклащат аболиционисткия модел. В тези от тях, които не се отказват в полза на регламентаризма, нахлуват революционно нови режими, а действащите възприемат елементи от ограничения регламентаризъм. Междувременно започва изграждането на скандинавски аболиционистки модел. Когато възприемането на шведския режим от 1999 г. като радикален започва да се успокоява, в скандинавските общества навлизат възгледи, оспорващи легитимността на законодателните опити за регулиране на половите отношения. Така скандинавските закони започват да се уеднаквяват по въпрос, който традиционно разделя тези държави. Поради това съвременният вид на трите модела и опитът на държавите при прилагането им придава известна условност на делението. По редица въпроси те споделят обща позиция или постигат сходен фактически резултат, независимо от различията в изходната теоретична позиция.

Общият белег на европейските законодателства е отрицателното отношение към проституцията като обществено явление. С изключение на Германия, всички изследвани държави признават уговорката за размяна на сексуално удовлетворение срещу материална облага (споразумение за проституция) за нищожна поради противоречие с добрите нрави, което по този въпрос еднозначно ги определя като прохибиционистки. Най-старите регламентаристки държави разкриват аболиционистки отклонения от класическия модел, които дават основание да бъдат определени като ограничено регламентаристки. Немското законодателство например съдържа аболиционистки разпоредби, сред които: забрана трети лица да установяват условията за проституиране по време, място, начин, продължителност и пр.; преследване на сводничеството и сутенърството и държането на публични домове. Австрия наказва сводничеството и сутенърството независимо от мотивите на дееца. В резултат на това практикуването на проституцията е ограничено значително по-силно, отколкото е естествената насоченост на регламентаристкия закон.

Несъответствия съществуват между аболиционистката декларация за свобода на индивидуалната проституция и невъзможността да бъде свободно практикувана поради забрана за активно и пасивно предлагане на улицата (Дания, Великобритания), преследване на потребителя (Великобритания, Исландия, Норвегия, Швеция) и сводника (всички държави), множеството ограничителни изисквания за предлагането ѝ само в помещения на проституиращото лице или на клиента и забрана за рекламирането ѝ (Франция, Великобритания). Политиката на криминализиране на потреблението, която изглежда най-бързо и уверено се възприема, се основава на аргументите на най-суровата версия на аболиционизма, но достига до загуба на принципа за свобода на индивидуалната проституция и излиза от полето на класическия аболиционизъм. Проституцията не се преследва, но актът на проституиране е забранен, тъй като върху потребителя тегне наказание. Тези рестрикции сближават режима до прохибиционизма.

Полицията във всички коментирани държави има правомощия да въздържа уличната проституция. Поради това различните модели могат да се разпознаят във фактическата търпимост към откритата и

закритата проституция, която тези правомощия ограждат. Регламентаристките режими отиват по-далеч от аболиционистките в „търпимостта“ си, а аболиционистките северноевропейски държави са най-рестриктивни. Великобритания товари с глоби дори проституиращите в позволените зони. Аболиционизмът възприема различни позиции спрямо практикуването на индивидуална проституция на закрито, поради което относимите разпоредби не са достатъчни за определяне на действащия законодателен модел.

Аболиционистките и регламентаристките държави споделят общо отношение към позволената проституция на закрито и публично предлаганата проституция в определени за това зони. Този извод групира в една категория държави, ограничаващи и двата модела (Австрия, Дания, Германия и Нидерландия). В Дания полицейските акции са насочени към премахване на проституцията повече, отколкото към изтласкването ѝ в зоните на толерантност. От тази гледна точка преобладаващият режим не е аболиционистки. Медицинските прегледи в Германия и Австрия обхващат толкова малък дял от проституиращите, че режимът има фактически ефект на такъв без прегледи, което го сближава с аболиционизма. Разграничителният критерий по-скоро се ориентира към разграничаване на публично предлаганата проституция от повече или по-малко контролираната закритата проституция. По тази ос изследваните държави се разполагат между крайностите на забраната на потреблението (Великобритания, Швеция, Ирландия, Италия) до крайностите на мълчаливата търпимост (Унгария, Чешката Република, Полша). Основното различие между регламентаристките и декриминализационните аболиционистки юрисдикции е наличието, съответно липсата на специални режими за регулиране на проституцията. Във втория случай, ако тя е разпозната като нормална трудова дейност, попада под общите режими за търговска дейност или трудова заетост, медицински контрол, данъчно облагане и др. (Дания, Норвегия).

Най-важният въпрос не е свързан с относителната разпространеност на някой от моделите в сравнение с останалите или с абстрактното им разграничение, което може да обоснове само приблизителни изводи, неприложими или не особено полезни на равнище политическо предпочитание към законодателен подход. Този въпрос се свежда до приспособеността на националната версия на избора от законодателя режим към националните особености на явлението и нагласите на обществото, т.е. до годността му да отговори на конкретно формулирани политически цели, измерими чрез предварително предвидени изменения в структурата и развитието на явлението.

Естествено е да се приеме моделът който действително ограничава проституцията в крайна сметка и дали довежда до очаквания ефект. необходимо е да се оцени ефективността на моделите за противодействие срещу проституцията. Законодателството е от съществено значение за контрола върху нея, тъй като засяга нейното предлагане, потребление и доходите от извършването ѝ. Ако законът оскъпява или стигматизира потреблението (аболиционизъм), предлагането ѝ намалява, а цената му пада и го прави недоходоносно. Ако намалява стигмата върху предлагането, стимулира разрастването ѝ, защото увеличава търсенето (чист регламентаризъм). Забраната на проституцията, независимо дали чрез криминализиране на предлагането (прохибиционизъм), или потреблението (ограничен аболиционизъм), винаги обуславя доходите от нея като незаконни. Тя предполага последваща престъпна дейност по изпирането им, която създава за субекта нестопански рискове, които при равни други условия го въздържат от експлоатационни дейности в съответната юрисдикция. Регламентирането на проституцията съвсем явно стимулира притока на проституиращи жертви на международен трафик на хора с цел сексуална експлоатация в сравнение със забраната на предлагането и/или потреблението ѝ. Забраната да се печели от проституцията на друго при мълчаливо разрешение да се предлага и потребява създава условия за вътрешна циркулация на трафик с цел полова експлоатация в рамките на една или няколко държави със сходен правен режим.

Законното практикуване на проституцията, независимо от равнището на търпимост към самата нея, става невъзможно (или силно се затруднява) от прохибиционизма и аболиционизма, които се градят върху моралната и религиозната укоримост на явлението. Поради това аболиционизмът понякога се определя като омокотен вариант на прохибиционизма, който разрешава предлагането на проституция, но забранява всички ограждащи я дейности. В аболиционистките юрисдикции възниква противоречие в правния статус на проституцията, която формално не е забранена, но не може да се практикува, защото забраната на съпътстващите я дейности ефективно я блокира.

Независимо от рязката теоретична граница между аболиционизма и регулационизма и произхода им в политически възгледи, враждуващи в продължение на повече от век, конкретните резултати от прилагането им са сходни. И двете внушават представи за проституцията като социално отклонение, въпреки натрапчивите усилия на регулационизма да изобрази поне неутрално оценъчно отношение. И двата модела установяват зони на разрешено проституиране, но тази мярка е с много ограничено приложение в аболиционистките държави. Аболиционизмът клони към нулева търпимост, макар и на основания, различни

от тези на прохибиционизма. Поради това неговите репресивни мерки са по-ефективни от разрешителните мерки на регламентаризма. Пример за това е шведският модел, при който преследването на потреблението естествено и пряко накърнява икономическите интереси на предлагачите, оскъпява и стигматизира потреблението. Следователно, стандартът на свободно практикуване на проституцията при аболиционизма и регламентаризма не е еднакъв и аболиционизмът изглежда да заема средно положение между крайната забрана и ограничителното разрешаване. Този извод се подкрепя от режимите в Австрия и Германия, които се доближават до рестриктивните сфери на аболиционизма. Изглежда, че държавите, които търсят да усъвършенстват действащата уредба по неконсервативен начин, се колебаят между аболиционизма с частично или пълно криминализиране на потреблението и ограничени версии на регламентаризма.

Прохибиционизмът, регулационизмът и класическият аболиционизъм като цяло пренебрегват сексуалното насилие и психологическата травма, които едновременно предхождат и неизбежно съпровождат проституцията. Въпреки богатата ценностна аргументация, която привежда както традиционното, така и съвременното законодателство относно проституцията, в изключителното си мнозинство законите от трите модела възпроизвеждат политики, обусловени от невежество и безразличие. Консерватизмът на законодателните инициативи контрастира на мотивите им, щедро напоени с модерна правозащитна реторика.

Законите масово са смайващо откъснати от съвременните разбирания на хуманитарните науки и натрупана емпирична информация, която свързва проституцията с ранно и продължително насилие и системно неравенство. Този социален произход на явлението означава, че никаква разумна политика срещу проституцията не може да се води, ако обществената практика търпи дискриминация по полов признак. Въпреки това законодателствата и от трите модела все още се влияят приоритетно от целта да се пресече не самата проституция, към която повечето са в действителност равнодушни, а нейната видимост, която именно разпознават като заплаха. Поради това идеологическите послания на законодателя и ефектите на законите му се разминават, придавайки на държавната политика двойственост, граничеща с лицемерие. Въпреки патетично заявяваните хуманни цели, в същността всички изследвани системи са репресивно-контролиращи и ориентирани против, а не в полза на проституиращите. Оттук следва и натрапчивото впечатление за хронична безпомощност на нормативната рамка, която рядко е подчинена на консистентна и стратегическа държавна политика и само в изключителни случаи съответства на изискванията на законодателството за правата на човека (главно антидискриминационните закони).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За всички модели е характерно неустойчиво и произволно правоприлагане, уязвимо на корупционен натиск, дискриминационни практики, пространствена сегрегация на видове проституция (главно уличната), поддържане или засилване на социалната стигматизация на проституиращите, неспособност организираната престъпност да бъде отстранена от пазара на сексуални услуги и пр. Никоя от изследваните държави няма опит със законодателство, трайно насочено срещу рисковете, обуславящи проституцията, като за повечето е характерно пълно отцепване на нормативната основа на явлението от свързаните с него социални и културни фактори. Никой модел не поддържа развита превантивна политика, като само шведският има частична превантивна насоченост. В държавите, които са изградили основните модели и имат продължителен исторически опит в нормативната битка с проституцията, системата е настроена по-скоро да „рециклира” контингента на проституиращите, отколкото да го свива или да осигурява преливането му в други социални групи.

Тази немощ на закона изглежда не може да бъде задоволително преодоляна по еволюционен път, тъй като описаните недостатъци са общи за трите базови модела и се възпроизвеждат в техните вариации. Напредналите процеси на все по-усложнено смесване на елементи от различните модели при относително константна картина на проституцията в изследваните държави показва изчерпване не толкова на предлаганите от моделите правни решения, колкото на капитулация на провежданите чрез тях политики. Общото между последните е предварително политически заложеният ограничен обсег на действие. Всичките изхождат от догматичното, но най-малкото спорно вярване, че проституцията, дори като експлоатация, е неизменна и успехите срещу нея могат да бъдат само количествени. Като се вземе предвид, че законодателите рядко обсъждат, а още по-рядко се осведомяват за действителните размери и социална значимост на проституцията в съответното общество, това положение предопределя тяхната относително висока търпимост към нея. То обрича цялата правна система да се включва със закъснение и ниска мотивация спрямо събитието на проституцията и да се стоварва само върху най-видимите ѝ проявления. В законодателствата, при които тези отрицателни тенденции са най-развити, законодателната позиция е

пасивна и незаинтересована, а законодателството оказва минимално въздействие върху обществените процеси (Чешка Република, Естония, Полша, Унгария). Тези изводи се подкрепят и от успехите на радикални законодателни инициативи, които рязко преодоляват традиционни политически възгледи, редуцират разбирането за проституцията и се насочват към социалните ѝ корени (Швеция, Исландия, Норвегия, Финландия). Единствено шведският модел, който само условно може да бъде приобщен към който и да е от трите класически модела, засега се доказва като ефективна алтернатива на държавно регулираната проституция. За него и основаните на него модели е характерна устойчива и ангажирана законодателната позиция, а ефектът върху явлението е по-траен и по-значим.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Историко-Психологически аспект на проституцията и ролята и за националната сигурност. // Технически колеж – Ловеч, Научна конференция, 26 май 2017, 2017, ISSN 2535-079X, стр.179-184.
- [2] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Изследване на историко-психологическия аспект на проституцията и ролята и за националната сигурност. // Технически колеж – Ловеч, Научна конференция, 26 май 2017, 2017, ISSN 2535-079X, стр.185-190.
- [3] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Особенности и характеристика на проституцията в България-съвременен състояние и връзка с националната сигурност. // Международна научна конференция „Проблеми на сигурността в Черноморския регион“, 2017, Висше училище по сигурност и икономика - гр. Пловдив, 2017, стр. 213-223, ISBN 978- 619 -7343- 09- 0.
- [4] Терзиев, В., Ничев, Н., Бонев, Х. Съвременен състояние на проституцията и връзка с националната сигурност. // Международна научна конференция „Проблеми на сигурността в Черноморския регион“, 2017, Висше училище по сигурност и икономика - гр. Пловдив, 2017, стр. 224-234, ISBN 978-619 -7343- 09- 0.
- [5] Terziev, V., Nichev, N., Bonev, H. Characterization of the system of prevention of prostitution and the connection with the citizens security of Bulgaria. // Knowledge – International Journal, September, 2018, Institute of Knowledge Management, Skopje, Macedonia, 26, 2018, N1, pp.393-404, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).
- [6] Terziev, V., Nichev, N., Bonev, H. A conceptual model of the prostitution management system as an element of the national security. // Knowledge – International Journal, September, 2018, Institute of Knowledge Management, Skopje, Macedonia, 26, 2018, N1, pp.387-392, ISSN 1857-923X (for e-version), ISSN 2545 – 4439 (for printed version).

